

ἀνάλυσιν τῆς συγχρόνου ἐννοίας τοῦ νομίσματος. Δὲν εἶναι μόνον τὸ γεγονός, ὅτι ἡ σκοπιμότης τῆς δραχμοποιήσεως κατέστη οὕτω συνειδητή, τὸ δεόμενον ἐξάρσεως, ἀλλ' εἶναι ἐπὶ πλέον καὶ ἡ πρωτότυπος ἐν αὐτῷ τῷ κειμένῳ τοῦ νόμου διασκευὴ τῆς ἐννοίας τῶν λεγομένων διεθνῶν συναλλαγῶν—νομοθετικὴ ρύθμισις, ἣτις τόσας ἐγέννησε δυσχερείας εἰς μέγα κράτος, ὅταν τοῦτο προσφάτως ἐπεχείρησεν ὅμοιον νομοθετικὸν ὅρισμόν.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ μνημονεύσω καὶ τὴν προσωρινὴν ρύθμισιν τοῦ ἐξωτερικοῦ δημοσίου χρέους, ἣτις φέρει ἔκτοτε τὸ ὄνομά σας, διὰ νὰ συμπληρώσω τὴν σκιαγράφην τοῦ ἔργου σας;

Ἀλλὰ τὸ ἔργον ὑμῶν δὲν τελειοῦται ἕως ἐδῶ. Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ἣτις μὲ τὸν πρόωρον θάνατον τοῦ Ἀνδρέα Ἀνδρεάδη εἶχεν ἐρημωθῇ καὶ ὥς πρὸς τὸ τιμῆμα ἐκεῖνο, ὅπερ τόσον ἐνδόξως ἐθεράπευσεν ὁ πολὺκλανστος συνάδελφος, ἀποδίδει ὅλως ἰδιαίτεραν σημασίαν εἰς τὴν εἴσοδον ὑμῶν, οὕτινος ἡ μέχρι τοῦδε περίλαμπρος σταδιοδρομία ἐγγυᾶται τὴν ὑπὸ τοὺς θόλους αὐτῆς ἀνωτέραν ἔρηναν τοῦ κλάδου, ὃν ἀντιπροσωπεύετε.

Δὲν εἶναι μόνον ἐλληνικὸν τὸ σημερινὸν πρόβλημα. Ὅλος ὁ κόσμος ἔχει περιέλθει εἰς σύγχυσιν καὶ συνέχεται ἀπὸ δέος διὰ τὸ μέλλον.

Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐπιστήμη σας ἀκριβῶς ἔρευνᾷ καὶ ἐκτιμᾷ καταστάσεις, αἵτινες φαίνονται βασικαὶ διὰ τὴν τύχην τῶν ἀνθρώπων, μᾶς ἔρχεσθε ἀληθῶς εἰς τὴν κατάληλον ὥραν.

Καλῶς ἦλθατε, φίλτατε συνάδελφε!

ΑΝΤΙΦΩΝΗΣΙΣ

ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΥ

Δὲν ἐκτελῶ ἀπλοῦν τυπικὸν καθήκον, ἀλλ' ἐκδηλῶ βαθὺ αἶσθημα εὐγνωμοσύνης, ἐκφράζων τὰς θερμὰς μου εὐχαριστίας, εἰς μὲν τὸν κ. Πρόεδρον τῆς Ἀκαδημίας καὶ τὸν ἀγαπητὸν συνάδελφον καὶ φίλον κ. Τριανταφυλλόπουλον, διότι ἀνέλαβον νὰ μὲ δεξιωθῶσι σήμερον ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἀνεῦρον τόσον κολακευτικούς λόγους ἵνα ἐξάρωσι τὴν μετρίαν συμβολήν, ἣν τυχὸν παρέσχον εἰς τὴν ἐλληνικὴν οικονομικὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν τῆς χώρας, εἰς δὲ τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἀθηνῶν, διότι ἐν τῇ ἐπαικεί της κρίσει ἐδέχθη νὰ μὲ καταλέξῃ μεταξὺ ἐπιστημόνων, οἵτινες διέθεσαν καὶ διαθέτουν τὰς καλλιτέρας τῶν δυνάμεις εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἀληθείας καὶ εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης.

Ἐὰν πᾶς ἐπιστήμων, ἔχων τὸ γνῶθι σαυτόν, ἔχῃ ἐπίγνωσιν τῶν ὑποχρεώσεων, ὡς ἀναλαμβάνει, ἐνώπιον τοιαύτης ἀναγνωρίσεως, ὁ σήμερον παρ' ὑμῶν τιμώμενος

αίσθάνεται βαρύτεραν τὴν εὐθύνην, ὅταν ἀναλογίζεται ὅτι ἡ ψῆφος τῆς ᾽Ακαδημίας τὸν καλεῖ, ἵνα πληρώσῃ τὸ κενὸν τὸ δημιουργηθὲν ἐκ τοῦ ἀπροόπτου θανάτου ἀνδρός, ὅστις ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐφάνη ἄξιος τῆς θέσεως ταύτης καὶ ἐτίμησεν αὐτὴν διὰ τῆς φωτεινῆς καὶ ἐξαιρέτου ἐπιστημονικῆς του προσωπικότητος· τοῦ ᾽Ανδρέα ᾽Ανδρεάδη. Ἐὰν δὲ ὁ ἀντικαταστάτης αὐτοῦ ἔχῃ παρηγορίαν τινα, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι εἶναι τόσον κοινῶς ἀνεγνωρισμένον, ὅτι τὸ κενόν, ὅπερ ἀφῆκεν ὁ ἀείμνηστος ἀνὴρ, εἶναι δυσαναπλήρωτον, ὥστε δὲν θὰ θεωρηθῇ παράδοξον ὅτι ὁ διάδοχος ἀπέκτησε μὲν τὴν ἔδραν, δὲν ἠδυνήθη ὁμῶς νὰ καταλάβῃ καὶ τὴν θέσιν, ἣν ὁ ἐκλιπὼν εἶχε κατακτήσῃ ἐν τῇ ᾽Ακαδημίᾳ τῶν ᾽Αθηναίων.

Τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ ᾽Ανδρέα ᾽Ανδρεάδη εἶναι τόσον εὐρύ, τόσον πολυσχιδὲς καὶ τόσον χαρακτηριστικόν, ὥστε δὲν δύναται, οὐδὲ εἰς τὰς γενικάς του γραμμὰς νὰ ἀναλυθῇ πλήρως, ἐντὸς τοῦ περιορισμένου χρόνου τῆς σημερινῆς δεξιώσεως. Ἄλλ' εἶναι ἐπίσης δυσχερὲς νὰ ἀντιπαρέλθῃ τις μετ' εὐλαβοῦς μόνον σιγῆς ἐνώπιον τῆς ἐπιβλητικῆς μορφῆς ἐπιστήμονος, ὅστις, κατὰ τὸ βραχὺ διάστημα τῆς ζωῆς του, ἐφώτισε τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον τῆς ἐποχῆς του, προσέδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν σφραγίδα τῆς προσωπικότητός του καὶ ἐπέβαλε τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἐπιστημονικῆς του ἀνθεντίας πολλὴν πέραν τῶν στενῶν ὁρίων τῆς μικρᾶς του πατρίδος.

Ὁ ᾽Ανδρεάδης δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἐπιστημόνων ἐκείνων, οἵτινες μετὰ μακρὰν καὶ ἐπίμοχθον ἐργασίαν κατορθοῦσι περὶ τὰ μέσα, ἣ καὶ τὸ τέρμα τοῦ βίου των, νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἀναγνώρισιν τῶν συγχρόνων των. Ἐπεβλήθη ἐνθὺς ὡς ἐνεφανίσθη, δι' ἐνὸς δὲ ἐκ τῶν πρώτων ἔργων, τὰ ὁποῖα εἰς νεαρωτάτην ἡλικίαν συνέγραψε, ἀπέκτησε τὴν διεθνή φήμην τοῦ πρωτοεργάτου τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, τὴν ὁποίαν διὰ τῆς μεταγενεστέρως κολοσσιαίας ἐπιστημονικῆς του παραγωγῆς διετήρησεν ἀμείωτον.

Διὰ τὸν ᾽Ανδρεάδη δύναται τις νὰ εἴπῃ ἄνευ ὑπερβολῆς ὅτι ἔζη διὰ νὰ γράφῃ. Τὸ εὐρὸν καὶ εὐκίνητον πνεῦμα του, ὠπλισμένον μὲ τὰς ἀπεράντους γνώσεις, ἃς δι' ἀκαμάτου ἐργασίας ἀπέκτησεν, ἠδύνατο νὰ συλλαμβάνῃ ἄνευ πολλοῦ κόπου τὰ ποικιλώτατα δογματικὰ καὶ ἱστορικὰ προβλήματα μὲ τὰ ὁποῖα ἡσχολεῖτο, ἣ δὲ ἔκτακτος εὐχέρεια περὶ τὴν διατύπωσιν τῆς φράσεως, καθίστα εἰς αὐτὸν εὐχερὲς νὰ δίδῃ διὰ τοῦ γραπτοῦ λόγου σταθερὰν μορφήν εἰς τὰς σκέψεις του καὶ νὰ καθιστᾷ αὐτὰς κτῆμα τῶν συγχρόνων καὶ μεταγενεστέρων του.

Αἱ ἐργασίαι τοῦ ᾽Ανδρεάδη δὲν ἐμφανίζονται ὡς ἀποτελέσματα κοπιώδους καὶ ἐξαντλητικῆς διὰ τὸν συγγραφέα καὶ κουραστικῆς διὰ τὸν ἀναγνώστην προσπάθειάς, ἀλλὰ προξενοῦσι τὴν ἐντύπωσιν αὐθορμήτου δημιουργίας καὶ ἀναδίδουσι τὸ ἄρωμα τῆς πνευματικῆς του φρεσκάδας.

Εἰς ποίαν σχολὴν νὰ κατατάξῃ τις τὸν ᾽Ανδρεάδην; Τὸ ἐλεύθερον καὶ εὐστροφον πνεῦμα του δὲν ἠνείχετο εὐκόλως τὰ δεσμὰ τοῦ ἀκάμπτου σχήματος, ἣ δὲ ἐξαιρε-

τική του δύναμις πρὸς προσαρμογὴν κατέστησεν εἰς αὐτὸν δυνατόν νὰ ἀποφύγῃ τὸ ἐλάττωμα τοῦ νὰ ἐπιχειρῇ νὰ πιέξῃ τὰς μεταβαλλομένας πραγματικὰς καταστάσεις εἰς ἐκ τῶν προτέρων κατεσκευασμένας λογικὰς μορφάς. Ὁ ἴδιος χαρακτηρίζει ἑαυτὸν ὡς ἐκλεκτικόν. Εἰς τὸ βάθος ὅμως τῆς ψυχῆς του παρέμεινε πιστὸς εἰς τὰς διδασκαλίας τῆς ὀρθοδόξου οἰκονομικῆς Σχολῆς. Ὅσάκις δὲ παρεξέκλινε τούτων, ἰδίᾳ εἰς τὴν ἐφηρμοσμένην οἰκονομικὴν, ἔπραττε τοῦτο ἵνα προσαρμοσθῇ πρὸς τὴν ἀνάγκην τῶν πραγμάτων.

Καίτοι καὶ αἱ δογματικαὶ ἐργασίαι τοῦ Ἀνδρεάδου εἶναι ἀξιολογώταται καὶ φέρουσι τὴν σφραγίδα τῆς πρωτοτύπου δημιουργίας του, ὅμως ὁ Ἀνδρεάδης διέπρεπεν ἰδίως ὡς ἱστορικός. Παρακολουθῶν ὁρμεμφύτως τὴν παρόρμησιν τῆς ἱστορικῆς του διαθέσεως, ἐπεδόθη ἀκούραστος εἰς τὴν ἀναδίφησιν τῶν ἀπανταχοῦ ἱστορικῶν μνημείων, εἰς ἃ διεσώθησαν τὰ πειστήρια τῆς ἱστορικῆς διαδρομῆς τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας.

Ὁ θάνατος μόνον ἠδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ μεγαλειώδους ἔργου, ὅπερ συνέλαβε, νὰ συγγράψῃ πλήρη ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Δημοσίας Οἰκονομίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον. Ἀλλ' αἱ πολυπληθεῖς κατὰ μέρος ἐργασίαι του, ἐκτεινόμεναι εἰς πάσας τὰς περιόδους τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, εἶναι αὐταὶ καὶ μόναι ἐπαρκεῖς νὰ ἐμφανίσουν τὴν μεγαλοπρεπῆ εἰκόνα τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν οἰκονομικῆς ἱστορίας, τὴν ὁποίαν μία ἰσχυρὰ καὶ προνομιούχος διάνοια κατάρθωσε νὰ δημιουργήσῃ.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν, εἰς ἀσθενεῖς γενικὰς γραμμὰς, ὁ ἐκλιπὼν ἐπιστήμων καὶ διδάσκαλος.

Αὐναταί τις δὲ μετὰ πεποιθήσεως νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι σπανίως ἐπιστήμων ἀφίερωσε μετὰ τόσης ἀφοσιώσεως ὁλόκληρον τὴν δύναμίν του εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς ἐπιστήμης, σπανίως διδάσκαλος ἐτίμησε καὶ ἐλάμπρυνε τὴν ἔδραν του καὶ ἠγάπησε μετὰ θέρμης τοὺς μαθητάς του, σπανίως Ἕλληνα κατέστησε γνωστὸν καὶ ἐδόξασε τὸ ἐλληνικὸν ὄνομα ἀνὰ τὸν διεθνῆ ἐπιστημονικὸν κόσμον, ὅπως ὁ Ἀνδρέας Ἀνδρεάδης.

Συμμορφούμενος πρὸς τὴν καθιερωμένην παράδοσιν τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀθηνῶν θὰ ἀπασχολήσω τὸ ἀκροατήριον μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ προβλήματος τῆς οἰκονομικῆς ὁργανώσεως.

Παρασυρθεὶς ἴσως ἀπὸ τὴν ἐπικαιρότητα τοῦ θέματος, παρεγνώρισα τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ, φοβοῦμαι δὲ ὅτι θὰ κουράσω ὑπὲρ τὸ ἐπιτρεπόμενον ὅριον τὸ ἀκροατήριον, δι' ὃ ἐπικαλοῦμαι τὴν ἐπιείκειαν καὶ ἀνοχὴν αὐτοῦ.

Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς Οἰκονομίας εἶναι ἡ σταθερὰ ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ πεπερασμένου τῶν διαθέσιμων παραγωγικῶν μέσων καὶ τοῦ ἀπείρου

τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν, αἵτινες πρόκειται νὰ θεραπευθῶσι διὰ τῆς χρησιμοποιοῦσεως ἐκείνων.

Τὸ θεμελιῶδες τοῦτο γνώρισμα τῆς οἰκονομίας ἀποτελεῖ ἀπόλυτον οἰκονομικὴν καὶ οὐχὶ σχετικὴν ἱστορικὴν κατηγορίαν· εἶναι ἐκτὸς τόπου καὶ χρόνου· εἶναι ἀνεξάρτητον τῆς συγκεκριμένης μορφῆς, ὅφ' ἣν ἐμφανίζεται ἐκάστοτε ὀργανωμένη ἡ οἰκονομικὴ προσπάθεια.

Ἐκ τῆς σχετικῆς ταύτης σπάνιως τῶν παραγωγικῶν μέσων προκύπτει ἀναγκαίως, ὅτι ἡ κυρία ἀποστολὴ τῆς Οἰκονομίας πρέπει νὰ εἶναι, καὶ πράγματι εἶναι, ἡ προσπάθεια, ὅπως ἐκ τῶν πεπερασμένων τούτων διαθεσίμων μέσων ἀντλήται ἐκάστοτε τὸ μέγιστον ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὸ ἄριστον ἀποτελέσμα.

Ἡ ἕμμενος καὶ σταθερὰ αὕτη προσπάθεια πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ *maximum* καὶ συγχρόνως τοῦ *optimum* ὡς ἀποτελέσματος τῆς ἐνεργείας, ἀποτελεῖ ἐπίσης οὐσιῶδες χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς Οἰκονομίας.

Ἐκ τούτων καθίσταται φανερόν ὅτι τὸ πρωταρχικὸν πρόβλημα, ὅπερ προβάλλει ἐν τῇ Οἰκονομίᾳ εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς ὁργανώσεως αὐτῆς, ἥτοι τὸ πρόβλημα τοῦ συστήματος, καθ' ὃ θὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ ὀρθὴ κατανομὴ τῶν παραγωγικῶν μέσων καὶ δυνάμεων πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἀποτελέσματος.

Προϋπότητες ὁμως τῆς λύσεως τοῦ προβλήματος τούτου εἶναι ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα· τίνα θὰ θεωρήσωμεν ὡς ὀρθὴν κατανομὴν τῶν παραγωγικῶν μέσων καὶ δυνάμεων :

Τὰ ἐκάστοτε διαθέσιμα παραγωγικὰ μέσα δύνανται νὰ κατευθυνθῶσι πρὸς πλείονας σκοπούς. Ἔργον τῆς οἰκονομικῆς ὁργανώσεως εἶναι νὰ ἐξεύρῃ τὰ ὄργανα, ἅτινα θὰ προσδιορίζωσι τοὺς ἐπιδιωκτέους σκοποὺς καὶ τὰ κριτήρια τοῦ προσδιορισμοῦ τούτου.

Ἀλλ' ὁ τελικὸς σκοπὸς πάσης οἰκονομικῆς προσπάθειας, δηλαδὴ τῆς χρησιμοποιοῦσεως τῶν παραγωγικῶν μέσων, εἶναι πρόδηλος· εἶναι ἡ δι' ὑλικῶν μέσων θεραπεία τῶν ἀναγκῶν τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Αἱ ἀνάγκαι ὁμως αὗται εἶναι λογικῶς ἀπεριόριστοι, τὰ μέσα τοῦναντίον τῆς θεραπείας αὐτῶν εἶναι φύσει πεπερασμένα.

Τὸ πρόβλημα ἄρα τῆς οἰκονομικῆς ὁργανώσεως μετατίθεται ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς παραγωγῆς εἰς τὸ πεδίον τῆς καταναλώσεως. Εἰς τὸ ἐρώτημα· τίνα θὰ θεωρήσωμεν ὡς ὀρθὴν κατανομὴν τῶν διαθεσίμων παραγωγικῶν μέσων, ὑποκαθίσταται τὸ πρωταρχικὸν ἐρώτημα· τίνες ἐκ τῶν δυνάμει ἀπεριόριστων κοινωνικῶν ἀναγκῶν δύνανται καὶ εἶναι πρέπον νὰ θεραπευθῶσιν ἐκ τῶν διαθεσίμων παραγωγικῶν μέσων :

Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ δεύτερον ἐρώτημα δίδει αὐτομάτως τὴν ἀπάντησιν καὶ εἰς τὸ πρῶτον.

Τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ ἀπλοῦν νόημα τοῦ προβλήματος τῆς οἰκονομικῆς ὁργανώσεως.

Εἰς τὸ πρόβλημα τοῦτο ἐπεχείρησε καὶ ἐπέτυχε νὰ δώσῃ λογικὴν λύσιν καὶ κατὰ θεωρίαν καὶ ἐν τῇ πράξει, ἡ ὀρθόδοξος σχολὴ τῆς ἐλευθέρας οἰκονομίας.

Προήχθη ἐκ δύο θεμελιωδῶν ἀρχῶν, αἵτινες, καίτοι δημιουργήματα τῆς ἐννόμου τάξεως, τοῦ κρατοῦντος δικαίου, ἐθεωρήθησαν ὡς ἀπόλυτοι καὶ ἀπαραβίαστοι, ὡς κατὰ φύσιν προσαρμοζόμενα εἰς τὴν οἰκονομίαν τοῦ ἀνθρώπου. Αἱ ἀρχαὶ αὗται εἶναι: ἡ ἀπόλυτος ἀτομικὴ ἰδιοκτησία ἐπὶ τῶν ὑλικῶν μέσων τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ ἀπεριοριστος ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου ἐν τῇ χρήσει τῶν μέσων τούτων.

Τὰ ὑλικά παραγωγικά μέσα, ἔδαφος καὶ πραγματικὸν κεφάλαιον, ἀνήκουν κατὰ φύσιν εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν ἀτόμου τινός. Ὁ ἰδιοκτῆτης τῶν μέσων τούτων, διαθέτων καὶ τὸ χρηματικὸν κεφάλαιον ἔχει ἐξουσίαν, καὶ ἐπὶ τοῦ προσωπικοῦ στοιχείου τῆς παραγωγῆς, τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας, ἣν ἀποκτᾷ διὰ τῆς καταβολῆς μισθοῦ.

Δεσπόζει ἄρα πάντων τῶν παραγωγικῶν μέσων. Ἀναγκαίᾳ συνέπεια τοῦ ἀπολύτου χαρακτῆρος τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας εἶναι ἡ ἀπόλυτος ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου, ὡς ἰδιοκτῆτου τῶν παραγωγικῶν μέσων, νὰ χρησιμοποιήσῃ ταῦτα κατ' ἰδίαν ἐλευθέραν κρίσιν. Ὁ ἰδιοκτῆτης τῶν παραγωγικῶν μέσων ἔχει τὴν πρωτοβουλίαν τῆς παραγωγῆς. Προσδιορίζει ἐλευθέρως τὸ εἶδος, τὸ ποσόν, τὸν τρόπον καὶ τὸν χρόνον τῆς παραγωγῆς.

Τὸ ἔργον ἐπομένως τῆς ὀρθῆς κατανομῆς τῶν πεπερασμένων παραγωγικῶν μέσων εἰς τοὺς διαφόρους σκοποὺς ἀνατίθεται ὑπὸ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου εἰς τὸν κατέχοντα τὰ παραγωγικά μέσα.

Καὶ δύναται τις νὰ ἐρωτήσῃ εὐλόγως, πῶς τοιοῦτον καθεστώς, ἀπολύτως ἀτομιστικὸν καὶ οἷονεὶ ἀναρχικόν, δύναται νὰ ἀποτελέσῃ εὐρυθμον σύστημα, ἢ νὰ ἀποκληθῇ ὁργάνωσις τῆς οἰκονομικῆς προσπάθειας:

Ἡ Ὄρθόδοξος Σχολὴ τῆς Ἐλευθέρας Οἰκονομίας ἀπαντᾷ, ὅτι τὸ ἀτομιστικὸν τοῦτο σύστημα ἀποκτᾷ ρυθμὸν καὶ ἀποκαθίσταται εἰς κοινωνικὸν σύστημα πληροῦν κατὰ τὸν ἄριστον δυνατὸν τρόπον τὰς προϋποθέσεις ὁργανωμένης οἰκονομίας διὰ τῆς λειτουργίας τῆς ἐλευθέρας ἀγορᾶς.

Ὁ ἰδιοκτῆτης τῶν παραγωγικῶν μέσων κατὰ θεωρίαν μόνον καὶ κατὰ νόμον εἶναι ἐλεύθερος νὰ παράγῃ ἐκάστοτε ὅ,τι ἂν θελήσῃ. Κατ' οὐσίαν ὑποτάσσεται εἰς ἀντικειμενικὰς προϋποθέσεις καὶ συνθήκας δημιουργουμένας ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ ἀγορᾷ, πρὸς ἃς πρέπει νὰ προσαρμόσῃ τὴν παραγωγικὴν του προσπάθειαν, ἂν θέλῃ ἡ παραγωγή του νὰ εἶναι οἰκονομικὴ καὶ οὐχὶ ἀπλῶς τεχνικὴ.

Ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς παραγωγῆς εἶναι ἡ κατανάλωσις τοῦ παραγομένου. Ἵνα νοηθῇ ἄρα οἰκονομικὴ παραγωγή εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχωσι πρόθυμοι κατανα-

λωταὶ τοῦ παραχθισομένου ποσοῦ, ἥτοι καταναλωταὶ διατεθειμένοι νὰ καταβάλωσι τὸ πρέπον τίμημα, τὸ καλύπτον τὰς ἀναγκαίας δαπάνας τῆς παραγωγῆς ὁμοῦ μετὰ τοῦ κέρδους τοῦ ἐπιχειρηματίου.

Οἱ καταναλωταὶ οὗτοι δημιουργοῦσι τὴν πραγματικὴν ζήτησιν, ἣτις καθοδηγεῖ τὴν παραγωγὴν καὶ προσδιορίζει τὸ μέτρον τῆς κατανομῆς τῶν παραγωγικῶν μέσων. Ἡ δὲ δημιουργουμένη ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ ἀγορᾷ τιμὴ ἀσκεῖ τὴν σπουδαίαν λειτουργίαν τῆς ἰσορροπήσεως τῆς πραγματικῆς ζητήσεως πρὸς τὴν προσφορὰν. Ἄν ἡ παραγωγὴ μειωθῇ, ὑποῦται ἡ τιμὴ, ἵνα πιέσῃ τὴν πραγματικὴν ζήτησιν μέχρι τῶν ὁρίων τῆς παραγωγῆς καὶ ἐνισχύσῃ τὴν τελευταίαν ταύτην εἰς περαιτέρω ἀνάπτυξιν, ἂν δὲ αὐξηθῇ ἡ παραγωγή, μειοῦται ἡ τιμὴ, ἵνα προκαλέσῃ νέαν πραγματικὴν ζήτησιν καὶ ἀναστείλῃ τὴν παραγωγὴν μέχρι τῶν ὁρίων ἐκείνης.

Ὁ ἐπιχειρηματίας παραγωγός, ἔχων ὡς μοναδικὸν κίνητρον τῆς οἰκονομικῆς του προσπαθείας τὸ προσωπικὸν ὄφελος, τὸ κέρδος, ὀφείλει κατ' ἀνάγκην νὰ συμμορφώσῃ τὴν προσπάθειάν του πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς πραγματικῆς ζητήσεως ἵνα δυνηθῇ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ κέρδος τοῦτο. Ἡ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ ἀγορᾷ σχηματιζομένη τιμὴ, δεικνύουσα τὴν ἐκάστοτε ὑφισταμένην σχέσιν μεταξὺ προσφορᾶς καὶ ζητήσεως, παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως, ἀποτελεῖ τὸ οἰκονομικὸν βαρόμετρον, ὅπερ ὁ ἐπιχειρηματίας ὀφείλει νὰ συμβουλευέται ἂν θέλῃ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ.

Πράγματι δέ, ἀνεξαρτήτως τῆς μακρᾶς διαμάχης μεταξὺ τῶν διαφόρων οἰκονομικῶν σχολῶν περὶ τὸ ζήτημα, ἂν αἱ ἐκάστοτε ἀναγκαῖαι δαπάναι τῆς παραγωγῆς προσδιορίζουσι τὴν τιμὴν καὶ ἐπομένως τὰ ὄρια τῆς πραγματικῆς ζητήσεως, ἢ ἂν αἱ ὑποκειμενικαὶ ἐκτιμήσεις τῶν διαφόρων καταναλωτικῶν τάξεων προσδιορίζουσιν *a priori* τὴν δυνατὴν τιμὴν καὶ ἐπομένως τὰ ὄρια τῆς παραγωγῆς, πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι ἡ λειτουργία τῆς ἐλευθέρου ἀγορᾶς καὶ ὁ ἐλεύθερος σχηματισμὸς τῶν τιμῶν καταλήγει εἰς σύστημα πράγματι ὀργανωμένης οἰκονομίας. Τὸ σύστημα τοῦτο, αὐτόματον μὲν καὶ ἄνευ προδιαγεγραμμένου σχεδίου, συνεπὲς ὅμως λογικῶς, ἀπεδείχθη ἱκανὸν πρακτικῶς νὰ ἐπιφέρῃ τὴν καθ' ὠρισμένον κριτήριον, τὸ κριτήριον τῆς πραγματικῆς ζητήσεως, σύμμετρον κατανομῇ τῶν παραγωγικῶν μέσων μεταξὺ τῶν πλειόνων δυνατῶν σκοπῶν καὶ νὰ ἐπιτύχῃ οὕτω τὴν ἐπιδιωκομένην ἰσορρόπησιν τῶν οἰκονομικῶν καταστάσεων.

Τὸ σύστημα τοῦτο, ὅπερ ἡ οἰκονομικὴ θεωρία, πλὴν τῆς σοσιαλιστικῆς, ἀπεδέχθη σχεδὸν ἀδιαφιλονικήτως μέχρι πρό τινος, ἴσχυσε καθ' ὅλον τὸν 19^{ον} αἰῶνα καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20^{ου}, μὲ ἑλαφρὰν προσαρμογὴν πρὸς τὰς νεωτέρας κοινωνικὰς ἀξιώσεις καὶ ἀντιλήψεις, ἔσχε δὲ ὁμολογουμένως τὸ πλεονέκτημα, ὅτι ἀπῆλλαξε τὸ οἰκονομικὸν καθεστὼς ἀπὸ τῆς ἀνθαιρεσίας τῶν ἀνθρωπίνων προγραμμάτων.

Ἀπὸ τινος ὅμως χρόνον τίθεται τὸ ἐρώτημα καὶ ἀπὸ θεωρητικῆς ἐπόψεως καὶ

ἀπὸ τῆς ἐπόψεως τῆς πρακτικῆς σκοπιμότητος, ἂν τὸ σύστημα τοῦτο δύναται νὰ ἐξακολουθῇ ἀποτελοῦν τὴν τυπικὴν ὁργάνωσιν τῆς οἰκονομίας καὶ ἂν εἶναι ἐπαρκὲς ὅπως πληρώσῃ τὰς ἀξιώσεις τῆς συγχρόνου κοινωνικῆς οἰκονομίας.

Ἀφορμὴν εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἐρωτήματος τούτου ἔδωκε τὸ γεγονός, ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο τῆς αὐτομάτου ἰσορροπήσεως τῶν οἰκονομικῶν παραγόντων ἐφάνη μὴ δυνηθῆν νὰ λειτουργήσῃ πλήρως, ὅταν ἐπῆλθε ριζικὴ μεταβολὴ εἰς τὰς πραγματικὰς οἰκονομικὰς συνθήκας, πρὸς ἃς ἦτο ἐθισμένον.

Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐρευνήσωμεν, ἂν ἡ μορφή αὕτη εἶναι δεδικαιολογημένη· ἂν δηλαδὴ ἡ ἀπὸ μακροῦ χρόνου σημειουμένη ἐξάρθρωσις τοῦ οἰκονομικοῦ ὁργανισμοῦ ὀφείλεται πράγματι εἰς τὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ συστήματος, ὅπως προσαρμωσθῇ αὐτομάτως πρὸς τὰς μεταβληθείσας πραγματικὰς καταστάσεις, ἢ ὀφείλεται εἰς τὴν παρεμπόδισιν τῆς λειτουργίας αὐτοῦ διὰ τῆς παρεμβολῆς δυνάμεων ξένων πρὸς αὐτό.

Ἐν προκειμένῳ θὰ ἐξετάσωμεν τὸ σύστημα τῆς ἐλευθέρου οἰκονομίας κατὰ τὰς βασικὰς αὐτοῦ ἀρχάς, ἵνα κρίνωμεν, ἂν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ πρέπουσα ὁργάνωσις τῆς οἰκονομίας ὑπὸ τὴν σόγχρονον αὐτῆς μορφήν καὶ ὡς πληροῦν τὰς ἀνάγκας καὶ ἱκανοποιῦν τὰς ἀξιώσεις τῆς συγχρόνου κοινωνικῆς οἰκονομίας.

Ὁ ἔρευνῶν ἀπὸ τῆς καθαρᾶς ἐπιστημονικῆς ἐπόψεως, ἀντικειμενικῶς καὶ ἄνευ προλήψεων, τὰς θεωρητικὰς βάσεις τοῦ συστήματος τῆς αὐτομάτου καὶ ἐλευθέρου οἰκονομίας καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς μακροχρονίου πρακτικῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ, δὲν δύναται νὰ μὴ ὁμολογήσῃ ὅτι τοῦτο, παρὰ τὴν κατ' ἐπίφασιν αὐστηρὰν λογικὴν του συνέπειαν καὶ παρὰ τὰ ὁμολογουμένως σημαντικὰ ἀποτελέσματα, ἅτινα ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ, τοῦλάχιστον ἀπὸ τῆς ἐπόψεως τῆς ἐντάσεως τῆς παραγωγικῆς προσπάθειας καὶ τῆς ἀποδόσεως αὐτῆς, ἐμφανίζει τοιαῦτα θεμελιώδη μειονεκτήματα, ὥστε δικαίως νὰ τίθεται ἐν ἀμφιβόλῳ ἡ ἱκανότης αὐτοῦ, ὅπως προσαρμωσθῇ πρὸς τὰς συγχρόνους κοινωνικὰς ἀντιλήψεις καὶ ἀξιώσεις.

Καὶ πρῶτον ἀπὸ ἐπόψεως θεωρητικῆς. Τὸ μέγα καὶ βασικὸν ἐλάττωμα τοῦ συστήματος τούτου ὑπῆρξεν, ὅτι οἱ δημιουργοὶ αὐτοῦ ἐθεώρησαν τὴν κοινωνικὴν οἰκονομίαν ὡς μηχανικὸν ἄθροισμα τῶν ἀτομικῶν οἰκονομιῶν, τὴν δὲ προαγωγὴν τῆς ἀτομικῆς οἰκονομίας ὡς ταυτόσημον πρὸς τὴν προαγωγὴν καὶ τῆς Κοινωνικῆς Οἰκονομίας.

Ἐξαργύσαντες τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ μεγίστου καὶ ἀρίστου ἀποτελέσματος ἐκ τῆς ἐντάσεως τῆς οἰκονομικῆς προσπάθειας, ἐθεώρησαν ὡς ἰσχυρὸν καὶ ἐπαρκὲς κίνητρον πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτοῦ τὸ προσωπικὸν ὄφελος, τὸ ἀτομικὸν κέρδος. Τὰ πάντα περιστρέφονται περὶ τὸ ἄτομον καὶ τὸ *maximum* τῆς ὠφελείας αὐτοῦ. Ὁ ἰδιοκτήτης τῶν παραγωγικῶν μέσων εἶναι ὁ ἁρμοδιώτερος νὰ προσδιορίσῃ τοὺς πραγματοποιητέους

σκοπούς καὶ τὰ πρόσφορα πρὸς τοὺς σκοπούς μέσα. Ἐντεῦθεν ἡ διδασκαλία περὶ τῆς ἀποχῆς τοῦ Κράτους ἀπὸ πάσης θετικῆς ἐπεμβάσεως εἰς τὴν οἰκονομίαν. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Κράτους περιορίζεται εἰς τὴν φρούρησιν τοῦ ἀτόμου ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῶν ἰδίων σκοπῶν. Ἄφ' ἑτέρου ἡ λειτουργία τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ ἐξαναγκάζει, κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, τὸ ἄτομον νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἰδίας ὠφελείας μόνον διὰ τῆς ἐξυπηρετήσεως τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἄριστον καὶ ἐπαρκέστερον ὄργανον πρὸς ματαίωσιν πάσης ἀντικοινωνικῆς ἐνεργείας τοῦ ἀτόμου. Ὅθεν πᾶσα δημιουργουμένη κατάστασις θεωρεῖται *a priori* καὶ ἀνεξελέγκτως ὡς ἡ πρέπουσα, ἂν αὕτη εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς λειτουργίας τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ.

Καίτοι αἱ ἀντιλήψεις αὗται ἐδέσποσαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας, τοῦλάχιστον τῆς λεγομένης ἀστικῆς, δὲν εἶναι δυσχερὲς νὰ ἀποδειχθῶσιν ὡς ἀπροσάρμοστοι πρὸς τὴν σύγχρονον πραγματικὴν ζωὴν καὶ τὰς ἐκδηλώσεις αὐτῆς. Ἡ γενικὴ ἁρμονία, τὴν ὁποίαν τόσον διεφήμεσαν ὡς ἀναγκαίαν συνέπειαν τῆς ἐλευθέρως λειτουργίας τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων, εἶναι ἀπλοῦν λογικὸν κατασκευάσμα ἀφηρημένης σκέψεως διάφορον τῶν δημιουργουμένων πραγματικῶν καταστάσεων. Δὲν δύναται σοβαρῶς νὰ ἀμφισβητηθῇ ὅτι τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ οἰκονομικοῦ ἀνταγωνισμοῦ εἶναι μᾶλλον ἡ ἀντίθεσις παρὰ ἡ κοινότης τῶν ἐπιδιωκομένων σκοπῶν καὶ συμφερόντων.

Ὅθεν εἶναι φανερόν, ὅτι, ἐκ τῶν ἀνταγωνιζομένων συμφερόντων, ἄλλα μὲν θὰ προάγωσι καὶ τὸ κοινωνικὸν συμφέρον καὶ ἄλλα θὰ ἀντιτίθενται πρὸς αὐτό. Ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ ὁργανώσει τῆς οἰκονομίας οὐδὲν ὄργανον προβλέπεται, ὅπερ θὰ εἶχε τὴν ἀποστολὴν καὶ τὴν δύναμιν νὰ πιστοποιῇ τὴν ἀντίθεσιν ἀτομικοῦ τινος συμφέροντος πρὸς τὸ κοινωνικὸν καὶ νὰ παρεμποδίξῃ τὴν ἐπικράτησιν αὐτοῦ. Ἡ πραγμάτωσις ἀτομικοῦ τινος σκοποῦ δὲν ἐξαριτᾷται ἐκ τῆς ταυτότητος αὐτοῦ πρὸς τὸν κοινωνικὸν σκοπόν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἰσχύος τῶν μέσων ἅτινα διατίθενται πρὸς ἐπικράτησίν του.

Ἄλλ' ἡ Κοινωνία καὶ ἡ κοινωνικὴ οἰκονομία δὲν εἶναι ἀπλοῦν μηχανικὸν ἄθροισμα ἀτόμων καὶ ἀτομικῶν οἰκονομιῶν, ἀλλ' ἔχει ἰδίαν ζωὴν καὶ ἰδίους σκοπούς, ἅλλοτε μὲν παραλλήλους, ἅλλοτε δὲ ἀντιθέτους πρὸς τοὺς ὑπὸ τῶν καθέκαστα ἀτόμων ἐπιδιωκομένους. Δὲν δύναται ἄρα τὸ κοινωνικὸν σύνολον, ἐν τῇ ἐξυπηρετῇ τῶν ἰδίων αὐτοῦ σκοπῶν, νὰ ἐπαφεθῇ εἰς τὴν τυχαίαν ἔκβασιν τοῦ οἰκονομικοῦ ἀνταγωνισμοῦ.

Ἄφ' ἑτέρου ἡ κλασσικὴ ὀρθόδοξος καὶ νεοορθόδοξος οἰκονομικὴ θεωρία προσηλώθη ὑπὲρ πᾶν μέτρον εἰς τὰς ποσοτικὰς ἐκδηλώσεις τῆς οἰκονομικῆς ἐνεργείας καὶ ἡρνήθη ἐπιμόνως νὰ περιλάβῃ εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἐρεύνης της τὴν κρίσιν περὶ τῆς κοινωνικῆς ἀξίας τῶν ἐκδηλώσεων τούτων. Τὰ πάντα ἀνάγονται εἰς ποσοτικὰς

σχέσεις τιμῶν, αἵτινες ὑπόκεινται εἰς τοὺς αὐτοὺς ἀκάμπτους καὶ *a priori* κατεσκευασμένους οἰκονομικοὺς νόμους, εἴτε πρόκειται περὶ τῶν τιμῶν τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, εἴτε πρόκειται περὶ τῆς τιμῆς τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας. Παρεγνώρισεν ἡ οἰκονομικὴ θεωρία, ὅτι ἡ ἀμοιβὴ τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας δὲν εἶναι ἀπλῆ τιμὴ ἐμπορεύματος ὑποκειμένου εἰς τοὺς νόμους τῆς ἐλευθέρως συναλλαγῆς, ἀλλ' ἀποτελεῖ καὶ τὸ κριτήριον τοῦ τρόπου τῆς κατανομῆς τοῦ παραγομένου εἰσοδήματος μεταξὺ τῶν τάξεων, αἵτινες συντελοῦσιν εἰς τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ.

Τὴν ὑφισταμένην ἐκάστοτε ζήτησιν ἐθεώρησεν ὡς τὸν ρυθμιστὴν τῆς παραγωγῆς, τὸν προσδιορίζοντα τὸν τρόπον τῆς κατανομῆς τῶν πεπερασμένων παραγωγικῶν μέσων μεταξὺ τῶν πλειόνων δυνατῶν παραγωγικῶν σκοπῶν. Ἄλλ' ἠρνήθη ἐπιμόνως νὰ ἐρευνήσῃ τὴν ἐσωτερικὴν ὑφὴν τῆς ζητήσεως. Ἡ ζήτησις προϋποθέτει ἀγοραστικὴν δόναμιν, αὕτη δὲ δημιουργημένον εἰσόδημα. Εἶναι ὅμως φανερόν ὅτι τὸ αὐτὸ ποσὸν εἰσοδήματος, ἄρα ἀγοραστικῆς δυνάμεως, ἔχει διάφορον σημασίαν καὶ ἐπηρεάζει διαφόρως τὴν παραγωγήν, ἂν εἶναι συγκεντρωμένον εἰς ὀλιγάριθμόν τινα κοινωνικὴν τάξιν, ἢ ἂν εἶναι δικαιώτερον κατανεμημένον εἰς εὐρύτερας κοινωνικὰς τάξεις.

Ἀπόρροια τῆς μονοπλεύρου θεωρήσεως τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων καὶ σχέσεων ὑπῆρξε καὶ ἡ ἀπάθεια καὶ πολλάκις ἡ σκληρότης, μεθ' ἧς ἡ οἰκονομικὴ θεωρία ἡτένισε τὴν κατὰ περιόδους ἐκδηλουμένην δυστυχίαν εὐρυτάτων κοινωνικῶν τάξεων, πηγάζουσαν, εἴτε ἐκ τῆς ἀνεργίας, εἴτε ἐκ τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ εἰσοδήματος.

Ἐπιδιδώκουσα διὰ τῆς δημιουργίας ἐπαγωγοῦ οἰκονομικῆς θεωρίας νὰ κατασιγήσῃ τὴν φωνὴν τῆς ἐξεγειρομένης ἀνθρωπίνης συνειδήσεως, παρεγνώρισεν ὅτι κοινωνικὸν καθεστὼς ἀναγνωρίζον, ὅτι εὐρεῖται κοινωνικαὶ τάξεις δὲν ἔχουσιν ἄλλην πηγὴν δημιουργίας εἰσοδήματος παρὰ τὴν προσωπικὴν ἐργασίαν, ὁμολογοῦν δὲ συγχρόνως τὴν ἀδυναμίαν αὐτοῦ νὰ ἐξασφαλίσῃ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τὴν εὐκαιρίαν πρὸς ἐργασίαν καὶ ἐπαρκῆ ἀμοιβὴν αὐτῆς, δύναται μὲν νὰ λειτουργῇ ἀπροσκόπτως συμφώνως πρὸς τοὺς κατεσκευασμένους ἀκάμπτους οἰκονομικοὺς νόμους, δὲν δύναται ὅμως νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ προσήκουσα ὁργάνωσις πρὸς ἐπιδίδωξιν καὶ πραγμάτωσιν τοῦ κοινωνικοῦ συμφέροντος.

Ἐὰν τέλος, ἀπὸ τῆς ἐπισκοπῆσεως τῆς θεωρητικῆς θεμελιώσεως τοῦ συστήματος τῆς ἐλευθέρως ἀτομικῆς οἰκονομίας, μεταβῶμεν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ, θὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι πράγματι ἡ ἀπόλυτος ἀναγνώρισις τοῦ ἰδιωτικοῦ συμφέροντος ὡς μοναδικοῦ σχεδὸν κινήτρου τῆς παραγωγικῆς προσπάθειας ἀπέληξεν εἰς μίαν ἄνευ προηγουμένου ἔντασιν, ἐπέκτασιν καὶ ποικιλίαν τῆς παραγωγῆς, εἰς θαυμαστὴν βελτίωσιν τῶν τεχνικῶν παραγωγικῶν μέσων, εἰς ἐξουσίαν τῶν φυσικῶν δυνάμεων καὶ χρησιμοποίησιν αὐτῶν ὑπὲρ τῶν ἀνθρωπίνων σκοπῶν.

Ἡ ἐξέτασις ὁμως τῆς κοινωνικῆς πλευρᾶς τοῦ συστήματος τούτου δὲν ἐμφανίζει τὴν αὐτὴν ἱκανοποιητικὴν εἰκόνα. Τὸ ἐκ τῆς κοινῆς ἐντατικῆς προσπάθειας παραγόμενον ἐθνικὸν εἰσόδημα κατενέμετο ἀσυμμέτρως μεταξὺ τῶν κοινωνικῶν τάξεων. Ἡ ὅλον ἐπιτεινομένη συσσώρευσις καὶ συγκέντρωσις τοῦ πλούτου, ἐδημοῦργει μέγιστα εἰσοδήματα ὑπὲρ πᾶσαν κοινωνικὴν ἀνάγκην, ἐν ᾧ τὰ εἰσοδήματα τῶν μεγάλων κοινωνικῶν τάξεων ἐλαφρῶς μόνον ἐβελτιοῦντο. Ἡ ἐντεῦθεν δημιουργομένη ἔκτακτος ἀγοραστικὴ δύναμις ἐνίων κοινωνικῶν τάξεων, ἐπηρέαζε καὶ τὴν κατεύθυνσιν τῆς παραγωγικῆς προσπάθειας. Ὁ ἐλεύθερος ἐπιχειρηματίας, προαγόμενος ἐκ τοῦ ἀποκλειστικοῦ ἐλατηρίου τοῦ κέρδους, ὁδηγὸν τῆς παραγωγικῆς του δραστηριότητος εἶχεν οὐχὶ τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας, ἀλλὰ τὴν ἐκδηλουμένην πραγματικὴν ζήτησιν, ἥτοι τὴν προθυμίαν τοῦ καταναλωτοῦ νὰ καταβάλλῃ ἱκανοποιητικὴν τιμὴν. Οὕτω κατηυθύνοντο αἱ διαθέσιμοι ἐθνικαὶ παραγωγικαὶ δυνάμεις εἰς ἱκανοποίησιν τῆς ἐκάστοτε ζητήσεως, ἔστω καὶ ἂν τὰ οὕτω παραγόμενα εἶδη δὲν ἦσαν πάντοτε, οὔτε τὰ κοινωνικῶς μᾶλλον ἀναγκαῖα, οὔτε τὰ οἰκονομικῶς ὑπὸ τὰς ἀρίστας συνθήκας παραγόμενα.

Ἀφ' ἑτέρου οἱ διὰ τῆς συσσωρεύσεως τοῦ πλούτου συγκεντρικοῦντες εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν μεγίστην οἰκονομικὴν δύναμιν, ἀπέκτων ἀναγκαίως καὶ ἀνάλογον κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν ἰσχύν. Ἡ συγκέντρωσις αὕτη κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς δυνάμεως εἰς χεῖρας ἀτόμων, ἡδύνατο νὰ ἐπηρεάσῃ καὶ ἐπηρέαζε συχνάκις ἐπικινδύνως καὶ αὐτὴν τὴν ἔννομον τάξιν, ἥτις, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν, κατηυθύνετο εἰς τὴν δημιουργίαν κοινωνικῶν καὶ νομικῶν μορφῶν προσαρμοζομένων μᾶλλον πρὸς τὰ ὑπ' αὐτῶν ἐκπροσωπούμενα συμφέροντα παρὰ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Τοιαύτην τινα εἰκόνα ἐνεφάνισεν εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν κρίσιν τὸ σύστημα τῆς ἐλευθέρας οἰκονομίας καὶ ἐν τῇ θεωρητικῇ διατυπώσει καὶ ἐν τῇ πρακτικῇ του ἐφαρμογῇ.

Τὸν ἀντίποδα τοῦ συστήματος τούτου ἀπετέλεσε τὸ κοινωνιστικὸν ἢ κομμουνιστικὸν σύστημα. Ἀντὶ τῆς αὐτομάτου προσαρμογῆς τῶν παραγωγικῶν μέσων πρὸς τοὺς ὑπὸ τῆς ἐλευθέρας ζητήσεως προσδιοριζομένους σκοπούς, ἐπεδιώχθη ἡ ὑπὸ κεντρικῆς τινας θελήσεως ἐνσυνείδητος καὶ κατὰ προδιαγεγραμμένον πρόγραμμα κατανομὴ τῶν ὑλικῶν καὶ προσωπικῶν παραγωγικῶν δυνάμεων πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐπίσης ἐκ τῶν προτέρων προσδιοριζομένων ὡς ἐξυπηρετητέων κοινωνικῶν ἀναγκῶν.

Ἀντὶ τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας ἐκηρύσσεται θεωρητικῶς καὶ ἐθεσπίζετο ἐν τῇ πράξει ἡ κοινοκτημοσύνη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν λοιπῶν ὑλικῶν παραγωγικῶν μέσων, καὶ ἀντὶ τῆς ἀπολύτου οἰκονομικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου, ἡ ἄνευ ὄρων ὑποταγὴ αὐτοῦ εἰς τὴν κεντρικὴν θέλησιν.

Τὸ σύστημα τοῦτο, προῖον ἀντιδράσεως κατὰ τῶν ἐλαττωμάτων τῆς κρατησάσης κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ὀργανώσεως, συνελήφθη μὲν καὶ διευτυπώθη ὡς ἀφηρημένον θεωρητικὸν σύστημα κατ' ἀφαίρεσιν ἀπὸ τῆς πραγματικῆς ζωῆς καὶ τῆς ποικιλίας τῶν ἐκδηλώσεων αὐτῆς, ἐφηροδόσθη δὲ πρακτικῶς εἰς χώραν ὑπὸ ἰδιαζούσας οἰκονομικὰς καὶ κοινωνικὰς συνθήκας εὐρισκομένην.

Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἀναλύσωμεν τὰς βάσεις τοῦ κομμουνισμοῦ ὡς θεωρητικοῦ κατασκευάσματος καὶ ὡς πρακτικοῦ πειράματος. Ἐκεῖνο ὅπερ, ἀντικειμενικῶς κρίνοντας, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ἐν συντόμῳ εἶναι, ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο, ὡς ἐπιστημονικὴ μὲν θεωρία δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντίσχη εἰς αὐστηρὰν λογικὴν κριτικὴν, ὡς πρακτικὴ δὲ ἐφαρμογὴ ὅχι μόνον ἀπέτυχεν, ἐκεῖ ὅπου τὸ σύστημα τῆς ἐλευθέρως οἰκονομίας ἐπέτυχεν πλήρως, εἰς τὴν ἀνάπτυσιν τοῦτέστι καὶ τὴν ποικίλην ἐκδήλωσιν τῆς παραγωγῆς, ἀλλ' ὑπέστησε σημαντικῶς καὶ ὡς κοινωνικὸν καθεστὼς ἐπαγγελθὲν τὴν κατάργησιν τῶν διακρίσεων τῶν τάξεων καὶ τὴν ἀνύψωσιν τῆς στάθμης τῆς ζωῆς τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Δὲν δύναται σήμερον σοβαρῶς νὰ ἀμφισβητηθῇ, ὅτι τὸ κομμουνιστικὸν σύστημα, ὅπου ἐφηροδόσθη, μετετράπη, ἀπὸ καθεστῶτος κοινωνικοῦ ὅπου πάντες ἐν ἰσχυροῖα θὰ συνέπραττον εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς ρυθμιστικῆς τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς κοινωνίας κεντρικῆς θελήσεως, εἰς σύστημα καθαρᾶς βίας, καθ' ἣ μείστη πλειοψηφία ὑποτάσσεται ἄνευ ὅρων καὶ ἄνευ κρίσεως εἰς τὴν σκαιὰν θέλησιν ἀσημάντου μειοψηφίας, ἥτις εὐρίσκεται ἐκάστοτε κατὰ τύχην κάτοχος τῆς πολιτικῆς δυνάμεως.

Θὰ ἡδυνάτο τις ἴσως ἀντικειμενικῶς καὶ ψυχραίμως νὰ ἐρευνήσῃ τὰς θεμελιώδεις βάσεις τοῦ κομμουνισμοῦ, ἂν δὲν συνήντα εἰς τὸ πρόγραμμα αὐτοῦ καὶ δι' ὡς βασικὰς ἀρχάς, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἐκμηδένισιν τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς ἀτομικῆς πρωτοβουλίας ὡς ὄργανον τῆς κοινωνικῆς προόδου καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἐξαφάνισιν τῆς οἰκογενείας, ὡς πρωταρχικῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς μονάδος. Ἰδίᾳ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν μεγαλύτεραν πλάνην ἀλλὰ καὶ τὴν ὀξυτέραν ἀντίφασιν ἐντὸς αὐτοῦ τούτου τοῦ κομμουνιστικοῦ συστήματος.

Ὁ κομμουνισμὸς ἐπηγγέλθη τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ εὐτελοῦς ἐλατηρίου τῆς προσωπικῆς ὠφελείας, δι' εὐγενεστέρων κινήτρων τῆς ἀτομικῆς προσπάθειας.

Ἐν τούτοις κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν νὰ ἐξαφανίσῃ τὸ φνιγμένον ἐκεῖνο, ἐντὸς τοῦ ὁποίου καλλιεργοῦνται καὶ ἀνθοῦσι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀστικῇ κοινωνίᾳ αἱ ὕψισται τῶν κοινωνικῶν ἀρετῶν. Πράγματι δὲ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ χρησιμοθηρικὸν ἀστικὸν καθεστὼς συναντῶμεν κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ θράσιν καὶ προσπάθειαν προαγομένην ἐξ ἄλλων εὐγενεστέρων ἐλατηρίων καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ ἐλατηρίου τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος. Ἐν τῇ οἰκογενείᾳ συναντῶμεν, οὐχὶ ἀντίθεσιν, ἀλλὰ κοινότητα σκοπῶν καὶ συμφερόντων. Ἐκεῖ κυριαρχοῦσιν ὡς κίνητρα τῆς ἀτομικῆς προσπα-

θείας, ἡ ἄδολος ἀγάπη, ἡ φιλαλληλία, ἡ αὐταπάργησις, ἡ αὐτοθυσία, ἀρεταί, αἵτινες, ἐπεκτεινόμεναι ἀπὸ τοῦ στενοῦ οἰκογενειακοῦ κύκλου εἰς τὸν εὐρύτερον κοινωνικόν, δὲν δύναται παρὰ τὰ ἐπηρεάζωσι τὴν μορφὴν τοῦ ὅλου κοινωνικοῦ βίου.

Ἐν τούτοις τὴν πολύτιμον ταύτην οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν βάσιν ἐπεδίωξε τὰ ἐκμηδενίσῃ τὸ κομμουνιστικὸν σύστημα.

Τὰ ἀνωτέρω εἶναι ἐπαρκῆ τὰ ἀποδείξωσιν, ὅτι ὁ κομμουνισμὸς δὲν δύναται τὰ θεωρηθῆναι ὡς τὸ πρέπον σύστημα ὀργανώσεως οἰκονομίας καὶ κοινωνίας ἀπαρτιζομένης ἐξ ἐλευθέρων ἀνθρώπων.

Πρὸ τῆς ὀξυτάτης ταύτης ἀντιθέσεως δύο κοσμοθεωριῶν, ἐξ ὧν ἡ μία ἐγεννήθη ὁμαλῶς διὰ τῆς ἐξελίξεως καὶ ἐδέσποσεν ἐπὶ μακρὸν τῆς πραγματικῆς ζωῆς, ἡ δὲ ἑτέρα, προὐκὸν λογικῆς ἀφαιρέσεως, ἐπεβλήθη βίᾳ ἐπὶ μικροῦ σχετικῶς τμήματος τῆς διεθνoῦς κοινωνίας, ἡ ἀνθρωπίνῃ σκέψις προσπαθεῖ ψηλαφοῦσα τὰ ἀνέυρῃ τὴν ὀρθὴν μέσῃν κατάστασιν, ἣτις θὰ ἀπαλλάξῃ τὴν ἀνθρωπότητα τῆς τρομερᾶς καταστροφῆς δημιουργημένων ἀξιῶν, ἐν ᾧ συγχρόνως θὰ ἀσφαλίσῃ αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἀνισοτήτων, τῶν ὑπερβολῶν καὶ τῶν κινδύνων τοῦ ἀκράτου ἀτομισμοῦ.

Ἀνὲν δύναται τις τὰ ἰσχυρισθῆναι ὅτι ἡ προσπάθεια αὕτη ἐπέτυχεν ἤδη τὰ ἀνέυρῃ τὴν σαφεῆ νομικὴν μορφὴν, ἐντὸς τῆς ὁποίας θὰ ἐπιτευχθῇ ὁ ἀνωτέρω γενικὸς σκοπός. Ἡ παραδοχὴ ὅμως γενικῶν τιμῶν καὶ θεμελιωδῶν ἀρχῶν, θὰ ἡδύνατο τὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὁδηγὸς πρὸς δημιουργίαν νέας τάξεως τῶν πραγμάτων, ἐν ᾗ θὰ κατορθωθῇ τὰ συνδυασθῇ τὸ οἰκονομικῶς ὠφέλιμον πρὸς τὸ κοινωνικῶς πρέπον.

Ὡς τοιαύτας γενικὰς ἀρχὰς θὰ ἡδυνάμεθα τὰ ἐξάρωμεν τὰς ἀκολούθους:

Ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος καὶ ἡ παραχώρησις εὐρέως σχετικῶς πεδίου ἐλευθέρως δράσεως εἰς τὴν ἀτομικὴν πρωτοβουλίαν δέον τὰ ἀποτελέσῃ τὸ βασικὸν θεμέλιον καὶ τῆς νέας κοινωνικῆς ὀργανώσεως. Ἡ Κοινωνία ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῶν ἰδίων αὐτῆς σκοπῶν δὲν δύναται τὰ παραιτηθῆναι τοῦ σημαντικωτάτου τούτου παράγοντος προόδου καὶ τὰ ὑποτάξῃ τὴν ἀνθρωπίνην δραστηριότητα εἰς κατεσκευασμένα ἀναγκαστὰ συστήματα, παραλύοντα τὴν ἀτομικὴν ἐνέργειαν καὶ ἐξοδετεροῦντα τὰ ἐκ τοῦ φυσικοῦ διαφορισμοῦ τῶν ἱκανοτήτων ἀνεκτίμητα πλεονεκτήματα.

Ἐκ παραλλήλου, ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία ἐπὶ τῶν ὑλικῶν μέσων τῆς παραγωγῆς, προσαρμοζομένη πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὸ συμφέρον τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, δέον τὰ θεωρηθῆναι καὶ ἐφεξῆς ὡς ὁ ἀριώτερος θεσμός, ὁ ἐξασφαλίζων τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀρίστου οἰκονομικοῦ αποτελέσματος, ὑπὸ ἀτομικὴν καὶ ὑπὸ κοινωνικὴν ἔποψιν.

Ὅθεν ὡς θεμέλιον τῆς οἰκονομικῆς ὀργανώσεως θὰ χρησιμεύσῃ καὶ ἐφεξῆς ἡ ἀτομικὴ, ἡ ἢ συλλογικὴ ἰδιωτικὴ, σπανίως δὲ καὶ κατ' ἐξαίρεσιν ἡ δημοσία ἐπιχείρησις.

Ἄλλ' ἡ ἰδιωτικὴ ἐπιχείρησις, ὡς μορφὴ ὀργανώσεως τῆς οἰκονομίας, δὲν

δύναται νὰ ἔχη πλέον τὸν ἀποκλειστικὸν χαρακτῆρα τοῦ ὄργανου πρὸς ἐπιδίωξιν τοῦ ἀτομικοῦ ὀφέλους, ὃν προσέδωκεν εἰς αὐτὴν ἡ κλασσικὴ σχολὴ τῆς ἐλευθέρως οἰκονομίας.

Παρὰ τὸ ἄτομον ὑπάρχει τὸ κοινωνικὸν σύνολον μὲ ἰδίους σκοποὺς καὶ ἰδίας ἀξιώσεις, ὑπὲρ ταῦτα δὲ ἡ Ἑθνικὴ Ἐνότης ἥτις ἀπαρτίζει αὐτοτελεῖ οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν ἐντὸς τοῦ διεθνοῦς οἰκονομικοῦ ὀργανισμοῦ μὲ ἰδίας κατευθύνσεις καὶ ἐπιδιώξεις.

Ὅθεν εἶναι φανερόν, ὅτι ἡ ἰδιωτικὴ ἐπιχείρησις δὲν δύναται πλέον νὰ ἔχη ἅπλοῦν ἀλλὰ σύνθετον περιεχόμενον.

Ἡ ἰδιωτικὴ αὕτη οἰκονομικὴ μονάς, ἐφ' ὅσον θὰ ἐξακολουθήσῃ ἀποτελοῦσα τὸ μοναδικὸν ὄργανον πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ τελικοῦ οἰκονομικοῦ ἀποτελέσματος, ἔχει κατὰ λογικὴν ἀνάγκην τριπλὴν μορφήν. Καὶ πρῶτον μὲν θὰ ἐξακολουθήσῃ καὶ πάλιν λειτουργοῦσα ὡς μέσον ἐξυπηρετήσεως τῶν στενωτέρων ἀτομικῶν σκοπῶν τῶν συμπραττόντων εἰς τὴν ἐπίτευξιν οἰκονομικοῦ τινος ἀποτελέσματος προσώπων. Τὸ ἐλατήριον τῆς προσωπικῆς ὠφελείας, ἡ ἐξάρτησις τοῦ εἰσοδήματος, ὡς μέσον ἐξασφαλίσσεως ἀνωτέρας τινος στάθμης ὑλικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς, ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἀτομικῆς προσπάθειας, δὲν δύναται νὰ ἐξαφανισθῶσιν ἀπὸ τῆς νέας οἰκονομικῆς ὀργανώσεως, ἄνευ οὐσιώδους μειώσεως τοῦ μέτρου τῆς γενικῆς προόδου.

Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἡ ἀτομικὴ δραστηριότης παραμένει τὸ μοναδικὸν σχεδὸν ὄργανον εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου πρὸς πραγμάτωσιν τῶν ἰδίων αὐτοῦ σκοπῶν. Ὅθεν ἐξάγεται τὸ ἀναγκαῖον συμπέρασμα ὅτι, ὑπὸ τὸ νέον κοινωνικὸν καὶ οἰκονομικὸν καθεστῶς, δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀνεκτὴ ἡ πραγματοποιήσις ἀτομικοῦ κέρδους ὡς ἀποτελέσματος οἰκονομικῆς τινος προσπάθειας, παρὰ μόνον ἂν τοῦτο γίνεται διὰ τῆς ἐξυπηρετήσεως τῶν γενικωτέρων κοινωνικῶν σκοπῶν. Ὁ προσδιορισμὸς τῶν σκοπῶν τούτων, ἐν τῇ ποικιλίᾳ αὐτῶν, δὲν δύναται νὰ ἀφεθῇ εἰς τὴν ὑποκειμενικὴν κρίσιν τοῦ ἀτόμου, ἀλλ' ἀπόκειται εἰς ὄργανα ἐγκύρως ἐκδηλοῦντα τὴν κοινωνικὴν ἀντίληψιν περὶ τοῦ κοινῶς ὠφελίμου καὶ τοῦ προσήκουτος. Ἐν τούτοις θὰ ἡδυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν ὡς συνισταμένην τῶν κοινωνικῶν σκοπῶν τὴν μεγίστην δυνατὴν ὑψωσιν τῆς στάθμης τοῦ ὑλικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Οὐχὶ ἐπομένως μόνῃ ἡ δημιουργία καὶ αὔξησις τοῦ πλούτου, ἀλλὰ καὶ ἡ δικαία κατανομή αὐτοῦ ἐξυπηρετεῖ τὸν κοινωνικὸν σκοπόν. Ἀναγκαῖα συνέπεια τοῦ ἰδιάζοντος χαρακτῆρος τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομικῆς προσπάθειας ὡς κοινωνικοῦ ὄργανου εἶναι, ὅτι καὶ αἱ θεμελιώδεις βάσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων αὕτη στηρίζεται, ἥτοι ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία καὶ ἡ ἀτομικὴ οἰκονομικὴ ἐλευθερία, δὲν δύναται νὰ ἔχωσι τὴν παλαιὰν ἐκείνην ἔννοιαν τὴν ὁποίαν ἀπέδωκεν εἰς αὐτὰς ἡ κλασσικὴ θεωρία. Εἶναι σήμερον κοινὸν κτῆμα, ὅτι ἡ ἰδιοκτησία δὲν εἶναι φυσικόν τι

δικαίωμα εἰς τὴν ἀπόλυτον καὶ ἀνεξέλεγκτον διάθεσιν τοῦ ἀτόμου, ἀλλ' θεσμός τοῦ τεθειμένου δικαίου ἀναγνωρίζομενος ὡς χρήσιμος καὶ ἀναγκαῖος, ὑπὸ τὸν ὅρον οὗ ἡ χρῆσις αὐτοῦ θὰ γίνεται πρὸς παράλληλον ἐξυπηρέτησιν τῆς κοινωνίας καὶ πραγματοποίησιν τῶν σκοπῶν αὐτῆς καὶ οὐχὶ πρὸς ἐπιδιώξιν ἰδίων σκοπῶν ἀντιθέτων πρὸς ἐκεῖνους.

Τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα ὑποδεικνύουσι καὶ τὰ ὅρια μέχρι τῶν ὁποίων δύναται νὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ ἄσκησις τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας ἐν τῇ οἰκονομικῇ προσπάθειᾳ. Ὁ ἐπιχειρηματίας δὲν εἶναι πλέον μόνον ὁ οἰκονομικὸς ἐκεῖνος παράγων, ὅστις εἶναι ἱκανὸς νὰ ὀργανώσῃ τεχνικῶς καὶ οἰκονομικῶς τὴν ἐπιχείρησιν καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ *maximum* τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῶν παραγωγικῶν δαπανῶν καὶ τῆς τιμῆς τὴν ὁποίαν θὰ ἐπιτύχῃ παρὰ τοῦ καταναλωτοῦ, ἀλλ' εἶναι ἡ προσωπικότης ἐκείνη ἡ ἐμπνεομένη ἀπὸ ἀνωτέραν κοινωνικὴν ἀντίληψιν καὶ ἐπιτυχάρουσα νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ἰδιωτικὸν κέρδος ἐν τῇ ἐξυπηρετήσει τοῦ κοινωνικοῦ συμφέροντος.

Τέλος ἡ ἀτομικὴ καὶ κοινωνικὴ προσπάθεια πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ οἰκονομικοῦ ἀποτελέσματος διεξάγεται, ἀπὸ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν κοινωνιῶν εἰς ὀργανωμένα ἐθνικὰ κράτη, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν καὶ τὴν σκέπην αὐτῶν.

Ὁ πρωταρχικὸς σκοπὸς τοῦ ἐθνικοῦ κράτους εἶναι ἡ ἐξασφάλις τῆς αὐτοτελείας αὐτοῦ καὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἐθνικῆς του ὑποστάσεως ἐντὸς τῆς εὐρυτέρας διεθνoῦς κοινωνίας. Μέγας ὅμως συντελεστὴς ἀναγνωρίσεως καὶ ἐπιβολῆς τοῦ κράτους εἶναι ἡ ὑπαρξὶς ἰσχυρᾶς ἐθνικῆς οἰκονομίας. Ἡ Ἐθνικὴ Οἰκονομία, ὅπως καὶ ἡ κοινωνικὴ οἰκονομία, δὲν ἀποτελεῖ βεβαίως ἰδίαν οἰκονομικὴν μονάδα, ἔχει ὅμως ἰδίαν ζωὴν καὶ ἰδίους σκοπούς. Ἀλλ' ὅπως ἡ ζωὴ τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ Κράτους εἶναι ἀτέρμων, οὕτω καὶ ἡ ζωὴ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας δὲν ἔχει χρονικὰ ὅρια. Οἱ σκοποὶ τῆς ἐθνικῆς Οἰκονομίας δύναται νὰ ἀνάγονται εἰς τὸ ἀπώτατον μέλλον, ἡ δὲ ἀπαιτουμένη προσπάθεια καὶ θυσία πρὸς ἐπιδιώξιν αὐτῶν δύναται νὰ ἐξικνῆται πολλάκις καὶ πέραν τῆς φυσικῆς ζωῆς τῶν ἀτόμων παρ' ὧν ἀπαιτοῦνται αἱ θυσίαι. Ἐξ ἄλλου τὸ Κράτος ἀναγκάζεται πολλάκις νὰ ἐπιβάλλῃ θυσίας εἰς τὴν οἰκονομίαν παραμερίζον τὸ οἰκονομικὸν κριτήριον τῆς συσχέτισεως τῆς θυσίας πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα, διότι ἐπιδιώκει τὴν ἐξυπηρέτησιν ἀνωτέρων ἐθνικῶν ἢ πολιτικῶν σκοπῶν.

Καὶ τοὺς γενικοὺς τούτους σκοποὺς τῆς Ἐθνικῆς οἰκονομίας καλεῖται νὰ ἐξυπηρετήσῃ ἡ ἰδιωτικὴ οἰκονομικὴ προσπάθεια, ὑποτάσσουσα ἐνίοτε τὸ ἄμεσον μερικὸν εἰς τὸ ἀπώτερον γενικὸν συμφέρον.

Καὶ ταῦτα μὲν δύναται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς νοητὸν περιεχόμενον νέας τινὸς οἰκονομικῆς ὀργανώσεως. Γεννᾶται ὅμως εὐλόγως τὸ ἐρώτημα: Ποῖον ἄραγε θὰ ἦτο τὸ ἀρμόδιον ὄργανον, ὅπερ θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀνωτέραν καὶ δυσχερῆ

ἀποστολήν νὰ προσδιορίξῃ ἐκάστοτε τοὺς κοινωνικοὺς σκοποὺς καὶ τὰς ἐπιδιώξεις τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ τινα μέσα θὰ ἡδύνατο νὰ χρησιμοποιῇ, ἵνα ἐπιβάλλῃ εἰς τὴν ἀτομικὴν πρωτοβουλίαν τὰς ἀναγκαίαις κατευθύνσεις.

Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο μία νομίζομεν δύναται νὰ δοθῇ ἀπάντησις· ὅτι τοιοῦτον ὄργανον πρὸς προσδιορισμὸν καὶ ἐπιβολὴν τῶν κοινωνικῶν σκοπῶν ἐπὶ τῆς ἀτομικῆς προσπάθειάς καὶ πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ἀνωτέρων ἐπιδιώξεων τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας εἶναι μόνον τὸ Κράτος, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐκάστοτε μορφῆς, ὅφ' ἣν εἶναι συντεταγμένη ἡ Πολιτεία.

Ἐὰν εἶναι ἀληθές, ὅτι τὸ Κράτος δὲν ἔχει κατάλληλα ὄργανα ὅπως ἀσκήσῃ αὐτὸ τὴν παραγωγικὴν οἰκονομίαν, ὅμως δὲν εἶναι ἀληθές, ὅτι στερεῖται τοιούτων καταλλήλων ὀργάνων καὶ μέσων ὅπως διαγινώσκῃ ἐκάστοτε τὸ κοινωνικὸν καὶ τὸ ἐθνικὸν οἰκονομικὸν συμφέρον καὶ ἐπιβάλλῃ εἰς τὰ ἄτομα τὴν κατεύθυνσιν τῆς προσπάθειας αὐτῶν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τούτου.

Παρὰ τὴν θεωρητικὴν διαμάχην περὶ τὸ θέμα τι ἐκπροσωπεῖ πράγματι ἐκάστοτε ἡ συντεταγμένη πολιτικὴ ἐξουσία, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν ὅτι τὸ σύγχρονον Κράτος δὲν δύναται νὰ εἶναι, οὔτω πράγματι εἶναι, Κράτος συμφερόντων, οὐδὲ Κράτος τάξεων. Εἶναι Κράτος κοινωνικόν, ἐκπροσωποῦν, ὄχι μόνον κατὰ νομικὸν πλᾶσμα ἀλλὰ καὶ κατ' οὐσίαν, τὴν κοινωνικὴν ἀντίληψιν καὶ τεταγμένον νὰ ἐξυπηρετῇ καὶ προάγῃ τὸ συμφέρον τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Ἐχει δὲ τὸ κράτος εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς του τὸ ἄριστον καὶ ἀποτελεσματικώτερον τῶν μέσων, τὴν ἐπιταγὴν τοῦ νόμου. Ὁ νόμος, ἐν τῇ παντοδυναμίᾳ αὐτοῦ, δύναται νὰ ἐπιδρᾷ ρυθμιστικῶς ἐπὶ τῆς ἀτομικῆς πρωτοβουλίας, νὰ ἐνθαρρύνῃ αὐτήν καὶ νὰ καθιστᾷ ἐπωφελῆ διὰ τὸ ἄτομον τὴν κατεύθυνσιν πρὸς σκοποὺς προάγοντας τὸ κοινωνικὸν συμφέρον, νὰ ἀναστέλῃ δὲ τὴν δραστηριότητα αὐτοῦ καὶ νὰ καθιστᾷ ἀνωφελῆ, ἢ καὶ ἐπιζημίαν καὶ διὰ τὴν ἰδιωτικὴν οἰκονομίαν τὴν ἐπιδιώξιν σκοπῶν ἀντιτιθεμένων πρὸς ἐκεῖνο.

Ἀλλ' ὄχι μόνον τὴν παραγωγικὴν δραστηριότητα δύναται νὰ ρυθμίξῃ ὁ νόμος, ἀλλὰ καὶ τὴν κατανομήν τοῦ ἀποτελέσματος τῆς κοινῆς προσπάθειας, τοῦ παραγομένου ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, δύναται νὰ ἐπηρεάξῃ κατὰ τρόπον ἐξυπηρετικὸν τοῦ συνολικοῦ συμφέροντος. Δύναται κυρίως νὰ ματαιώγῃ τὴν ὑπὲρ πάν μίτρον συγκέντρωσιν οἰκονομικῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐκ ταύτης πηγαζούσης κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἐπιρροῆς εἰς χεῖρας ἀτόμων ὡς ἀντίθετον πρὸς τὸ κοινωνικὸν συμφέρον καὶ ἐπικίνδυνον εἰς τὴν ὁμαλὴν διαμόρφωσιν καὶ ἐξέλιξιν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Τοιαῦται τινὲς γενικαὶ γραμμαὶ θὰ ἡδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ὁδηγὸς τῆς προσπάθειας πρὸς δημιουργίαν καλλιτέρας καὶ μᾶλλον προσαρμοζομένης πρὸς τὰς κοινωνικὰς ἀνάγκας καὶ ἀντιλήψεις οἰκονομικῆς οργανώσεως. Βεβαίως ἡ ἀνθρωπίνη

σκέψις καὶ ἡ κοινωνικὴ προσπάθεια βαίνουνσιν σήμερον διστακτικῶς καὶ πειραματιζόμεναι πρὸς τὴν δημιουργίαν νέων καταστάσεων. Δὲν θὰ ὑπερέβαινεν ὁμως τις τὰ ὅρια τῆς ἐπιτρεπομένης αἰσιοδοξίας, ἂν ἐξέφραζε τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ κοινὴ προσπάθεια θὰ καταλήξῃ εἰς τὴν ἐξέυρεσιν τῶν σταθερῶν καὶ σαφῶν κοινωνικῶν καὶ νομικῶν μορφῶν, δι' ὧν θὰ ἐπιδιώκεται καὶ ἐπιτυγχάνεται ὁ ὕψιστος κοινωνικὸς σκοπός, ἡ πληρεστέρα καὶ δικαιότερα ἐξυπηρέτησις τῶν ὑλικῶν καὶ πνευματικῶν ἀναγκῶν τοῦ συνόλου.
